

Transformace a sjednocení systému péče o ohrožené děti

„Návrh opatření k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti – základní principy“ je dalším krokem v procesu sjednocování systému péče o ohrožené děti a je dílčím naplněním úkolů uložených Analýzou současného stavu institucionálního zajištění péče o ohrožené děti. Tvorba materiálu byla koordinována Ministerstvem práce a sociálních věcí v rámci Meziresortní koordinační skupiny, v níž jsou zastoupena ministerstva podílející se na péči o ohrožené děti (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo spravedlnosti, Ministerstvo vnitra a ministryně pro lidská práva a národnostní menšiny) a zástupci samosprávy (Asociace krajů ČR a Svaz měst a obcí ČR).

Návrh opatření k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti je vůbec **prvním meziresortním vyjádřením vůle ke spolupráci na změně**. Přestože jednotlivé resorty dlouhodobě usilují o zkvalitňování práce s ohroženými dětmi, tyto aktivity jsou nekoordinované a někdy dokonce protichůdné. Předpokladem pro jakoukoliv zásadní změnu je tedy v první řadě překonání vzájemného resortního vymezení a nastolení společných postupů.

I. MOTTO

1) OSPOD jako činitel prevence, podpory a pomoci

- V mnoha místech je OSPOD vyřazen z řešení situace v postižených domácnostech, neboť jeho kontakt s nimi je z nedostatku kapacit omezen na kontrolní a represivní řešení krizových situací. OSPOD se musí stát pomocníkem v nouzi, nikoliv obávaným represivním orgánem.

2) OSPOD a další subjekty systému péče o ohrožené děti pracují v terénu

- V současné době není podíl terénní práce s rodinou na výkonu sociálně-právní ochrany dětí optimální. Pracovníci mají někdy málo informací a poznatků o reáliích života svých klientů a rodin. Tento stav nastává i v důsledku nedostatečné kapacity pracovníků pro práci s klientem z důvodu velkého množství klientů na jednoho pracovníka. Často absentuje multidisciplinární spolupráce na úrovni terénu, dělení klíčových kompetencí a sdílení informací mezi jednotlivými odborníky participujícími na systému péče o ohrožené děti. Je nutné zvýšit kapacity OSPOD a vytvořit systém multidisciplinární spolupráce.

3) Efektivita je v prevenci a spolupráci

- Náklady na péči o ohrožené dítě jsou vysoké, neboť je upozaděn význam preventivních opatření, spolupráce se školami, zdravotnickými zařízeními, nestátními neziskovými organizacemi a dalšími subjekty. Náklady na pozdní zásah ve složité situaci jsou násobně vyšší, než včasná prevence. Jedna koruna vynaložená na prevenci má hodnotu sta korun vynaložených na nápravu, rehabilitaci, terapii, výstavbu a udržování ústavních zařízení.

4) Všestranná podpora lidských zdrojů zaručí dobrou práci ve prospěch ohrožených dětí

- Vzdělání a dobře zaplacení pracovníci v oblasti péče o ohrožené děti, kteří mají k dispozici supervizi a metodické postupy, odvedou lepší práci, než vyhořelí pracovníci bez adekvátních nástrojů, zpětné vazby, hodnocení práce a odměňování na základě výkonu.

5) Dítě má vyrůstat v biologické rodině, pokud to není v rozporu s jeho zájmem

- Všechny formy ústavní péče by měly být nejzazším alternativním a dočasným řešením pro ohrožené děti. Klíčovým nástrojem je prevence a účinné ozdravení rodiny, dále především podpora pěstounské péče.

6) Dítě má právo na spoluúčast a vyjádření svého názoru

- Podcenění systematické a citlivé diagnostické práce psychologů, sociálních pracovníků a dalších odborníků, kteří mohou zjistit skutečné důvody chování dítěte i důležité aspekty fungování rodiny, vede k rozhodnutím, která nejsou v souladu s osobností dítěte a jeho preferencemi.

II. Navrhovaná opatření

1) Charakter péče

Řízení péče o ohrožené děti

- Musí být **sjednoceny postupy všech pracovníků** v péči o ohrožené děti bez ohledu na rezortní příslušnost, zřetelně rozděleny kompetence a zajištěna vymahatelnost součinnosti rezortů a subjektů systému.

Multidisciplinární spolupráce

- **Klíčovým úkolem je zpracovat metodiku návaznosti jednotlivých složek péče o dítě nastavující model multidisciplinární spolupráce**, kdy zodpovědný pracovník OSPOD vede klienta a jeho rodinu a koordinuje spolupracující tým na platformě tzv. **klíčového pracovníka**. Tento pracovník navrhuje další postupy práce s klientem a rodinou, přibírá ke spolupráci další subjekty, které mají vliv na život ohroženého dítěte. Koordinuje práci multidisciplinárního týmu, vede dokumentaci o rodině, sestavuje individuální plány pro rodinu (nebo matku či otce či jiného zákonného zástupce dítěte) a navrhuje podpůrná opatření, pokud klient/rodina nespolupracují.

Sít' garantovaná státem

- Naprosto nezbytná je dostupnost informací pro rodinu a dostupnost vhodné péče (**sít' garantovaná státem**) ve všech fázích procesu práce s ohroženým dítětem.

Individuální plán pro rodinu

- Každá rodina (popř. matka či otec a dítě) má mít svůj **individuální plán**, který sestavuje klíčový pracovník, a každé rodině má být k dispozici efektivní poradenství.

Komunitní plánování

- Na úrovni obcí je nutné zajistit systém spolupráce na principech **komunitního plánování**, které zajistí propojení služeb a jejich dlouhodobou finanční udržitelnost.

Prevence a náhradní ústavní výchova

- Důraz na prevenci selhávání rodiny a předcházení rizik zajistí dítěti vyrůstat v pro něj nejlepším možném prostředí. Znamená to přesměrování peněz a pracovníků v sociální sféře a vytvoření systému efektivní prevence s cílem snížení počtů dětí v ústavní výchově. Chceme snížit celkový rozsah institucionalizované péče s průběžným posilováním alternativních modelů péče.

Práce s rodinou

- Dojde-li ke krizové situaci a zásah zvenčí do rodiny se jeví jako nezbytný, je třeba problém primárně řešit s dítětem a s jeho širší rodinou a teprve tehdy, jsou-li vyčerpány všechny možnosti pro stabilizaci rodinného prostředí a ty nevedou k nápravě, lze přistoupit k jiným opatřením. **Znamená to společnou filozofii práce s ohroženým dítětem pro všechny dotčené rezorty uvedenou do praxe legislativně i metodicky.**

Sjednocení rodiny – právo dítěte na kontakt s rodiči

- Pokud je dítě umístěno mimo svou rodinu, je nutné tento stav vnímat jako přechodný a všechna opatření zaměřit na návrat dítěte do ozdravené rodiny. Pokud není možný stabilní a bezpečný život dítěte v rodině, je nutné garantovat jeho právo na kontakt s rodiči, který bude pro dítě bezpečný a povede ke zdravému vývoji jeho osobnosti. Zároveň je nezbytně nutné sledovat, zda kontakt s původní rodinou není pro dítě ohrožující. **Znamená to vypracování metodiky závazné pro všechny resorty na bázi Úmluvy o právech dítěte.**

2) Legislativa

- **Změna příslušných zákonů je jedním z pilířů sjednocení systému péče o ohrožené děti. Revize a následné sladění stávajících zákonů by měly stanovit filozofii přístupu k ohroženému dítěti a způsob multidisciplinární spolupráce.**

3) Financování

- Transformace si vyžádá posílení finančních prostředků v systému péče o ohrožené děti. **Peníze budou přesměrovány od materiálních investic k lidem pracujícím v sociální sféře (i v rámci ústavní péče).**
- Vypracování konceptu **sociálního bydlení** zajistí dětem pocházejícím ze sociálně ohrožených rodin právo na život v rodině a vlastní rozvoj.

4. Lidské zdroje

Nové vymezení sociální péče

- Je potřeba **nové vymezení sociální práce** např. zařazením pracovníků OSPOD mezi terénní pracovníky (nikoliv mezi úředníky veřejné správy). Dále a „pozvednutí“ sociální práce, popř. definování postavení pracovníka OSPOD jako

„**koordinátora (manažera) sociálně-právní ochrany dětí**“, který ve spolupráci s dalšími subjekty péče o ohrožené děti vede proces stabilizace rodiny a dítěte.

- Zajištění dostatku erudovaných terénních pracovníků a služeb SVP (střediska výchovné péče) zajistí větší prostor pro práci v oblasti prevence a předcházení ústavní výchově.

Vzdělávání všech pracovníků péče o ohrožené děti

- Bude nutné zajistit **system vzdělávání a supervize v týmech i supervize případové a individuální**. Vzdělávání je potřeba rozdělit pro pracovníky s klienty a pro vedoucí pracovníky – v oblasti vedení, manažerství aj.
- Proškolení by měli být i soudci (změna praxe opatrovnických soudů) a další odborníci rozhodující ve věcech ohroženého dítěte.

Standardy péče o ohrožené děti

- Průřezovým mezirezortním úkolem je potom **zpracování standardů péče o ohrožené děti**, tj. vytvoření určité kvalitativní normy závazné pro všechny pracovníky systému péče o ohrožené děti a zakotvení práce **tzv. klíčového pracovníka**, který by plně odpovídal za práci s dítětem a jeho rodinou.

III. Národní akční plán

Na tento materiál naváže „**Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti**“, který bude vládě předložen do **30. června 2009**. Národní akční plán bude obsahovat zcela konkrétní úkoly vyplývající z výše uvedených témat, včetně termínů pro jejich splnění.

Mezi tyto principy patří preference péče o děti v rodinném prostředí před péčí ústavní a tím snížení počtu dětí v ústavních zařízeních, prohloubení preventivní práce s ohroženými rodinami a snížení počtu dětí odejmutých z péče rodičů, individuální přístup a multidisciplinární práce na úrovni terénu a v neposlední řadě také aktivnější zapojení dětí a jejich rodin do řešení jejich vlastní situace.

Jiří Sezemský
vedoucí oddělení styků s veřejností

